

ДР МАРТИН ВАН КРЕВЕЛД,
ПРОФЕСОР ЈЕВРЕЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У ЈЕРУСАЛИМУ

ПЛАНИНА И ЊЕНА СЕНКА

Један од највећих живих војних историчара и познавалаца стратегије, Мартин Ван Кревелд, повлачи паралеле између садашњих и некадашњих оружаних сукоба, разматра актуелну улогу Русије, говори о култури ратовања и признаје да за њега, као и за велики број људи, политика САД у вези са питањем Косова и Метохије представља загонетку.

Професор Јеврејског универзитета у Јерусалиму Мартин ван Кревелд (1946) свој статус је стекао највише превредновањем Клаузевицевог поимања рата, најподробније израженим у књизи Трансформација рата (*The Transformation of War*), и серијом предавања које је одржао 1991. и 1992. године на Генералштабној школи Маринског корпуса (U.S. Marine Corps Command and Staff College) у Квантику, Вирџинија.

Он је једини неамерички аутор чије се књиге налазе у обавезној литератури сваког америчког официра, једини је на тој листи заступљен са више од једне књиге и један је од двојице цивила који су се икада обратили Генералштабу Израелских одбрамбених снага. Кревелдова основна теза јесте да Клаузевицев тројни модел рата (власт—војска—народ) не обухвата све кључне аспекте рата, те да се он мора заменити петорном структуром: ко води рат, о чему је реч у конкретном рату, како се води, са којим конкретним циљем се води и зашто се води.

Односе у оквиру предложене структуре Ван Кревелд разрађује у двадесетак књига и у својим предавањима које је држао на до-словно свим институтима за стратегију у свету и о скоро свим аспектима рата. Књиге као што су *Supplying War* (*Снабдевајући рат*), *Мач и маслина* (историја израелске војске) или *Променљиво лице рата: лекције стечене у борби, од Марне до Ирака*, а још више ставови Ван Кревелда о актуелним збивањима, изазивају контроверзе у Израелу и ван њега, али нико не пориче да је његово револуционарно схватање рата наговестило промену коју ће донети 11. септембар 2001. године.

□ Професоре Ван Кревелд, мало ваших читалаца зна да сте своју каријеру започели проучавањем Балкана у Другом светском рату. То је, у ствари, био ваш докторат, који је 1973. године објављен под називом *Хитлерова стратегија, 1940–1941: Балкански кључ* (*Hitler's Strategy, 1940–1941: The Balkan Clue*). У основи, Ваша теза полази од становишта да би у најмању руку требало преиспитати устаљену тезу да је Хитлеров напад на Југославију и Грчку у пролеће 1941. године главни разлог одлагања операције Барбароса, а самим тим и узрок пропалог покушаја Немаца да заузму Москву пре почетка зиме те исте године. Читаоци из Србије би Вам били веома захвални када бисте нам подробније објаснили Ваше аргументе за ту тезу, те да нам кажете како гледате на Ваше истраживање Балкана тридесет и пет година касније?

– Да, то је тачно. Ја сам био први историчар који је реконструисао у потпуности ратно устројство немачке војске 1941. и открио шта се тамо заиста дешавало. Дозволите ми да цитирам део из моје књиге, на страни 182: „За државни удар у Београду се може рећи да је на више начина дошао у правом тренутку са немачке тачке гледишта. Када је у питању кампања на Балкану, он је за последицу имао знатно убрзавање војних операција, нарочито транспорта војника из Грчке натраг на север”.

Од тог времена, ја се нисам поново враћао тој мојој тези – једноставно то није мој начин рада. Међутим, колико ја знам ниједна студија није толико детаљно обрадила то питање, нити је дошла до неког другачијег закључка.

□ *Ово ће бити веома провокативно за локалне историчаре и не би ме изненадило уколико дође до неке закаснеле, али занимљиве реакције на Вашу књигу са њихове стране. Међутим, ја сам такође поменуо Балкан, јер сте Ви неколико пута поредили рат који су силе Осовине водиле у Југославији са ратом који САД још увек води у Ираку. У чему је њихова сличност? Такође, како гледате на то што су у последње време побуњеници устукнули након што су Американци довели појачања и након што је генерал Петреус преузео команду?*

– Можда би требало да нешто више кажем о првом питању. Окупација Југославије је изазвала две ствари. Прво, омогућила је Немцима да изврше инвазију на Грчку преко Југославије, али и преко Бугарске. Друго, када је ова кампања завршена, то им је омогућило да искористе југословенску железницу како би извели своје снаге из Грчке. Аргумент против моје тезе би био да их је ангажман на Балкану приморао да повећају број дивизија које су биле распоређене на њему. Све у свему, међусобно су избалансирани аспекти који говоре у прилог и против моје тезе.

Што се тиче вашег другог питања – да, постоји велики број сличности. У оба случаја најјача војна сила у датом тренутку, потпомогнута савезницима, напала је много мању и слабију војну силу. У оба случаја нападом из ваздуха започета је кампања и у оба случаја све се завршило за неколико недеља, при чему је страна која је извршила напад имала незнатне губитке. Изнад свега, у оба случаја је завршетак конвенционалног рата дао сигнал за упоран устанак, који је, како се испоставило, много теже угушити него добити сам рат. Да ли ће генерал Петреус бити у стању да коначно приведи рат у Ираку до успешног краја? Ја лично сумњам у то. За то ће бити потребне године.

КОМАНДОВАЊЕ И ЛИЧНОСТ

□ *Поменули смо генерала Петреуса, јер је он на неки начин прва личност – после неког времена – која је стављена испред технологије, организације или стратешких концепата у процесу побеђивања у рату. Дошли смо до теме коју сте Ви обрадили у књизи Командовање у рату (Command in War), а која је једина Ваша књига преведена на српски језик. Колико личност команданта може да утиче – да употребим фразу из ваше књиге Трансформација рата – у рату који не припада тројном моделу рата (рат који се посматра ван шеме власт–војска–народ), као што је то рат у Ираку?*

– Мислим да је командовање важно у тој врсти рата као и у било којој другој врсти. Без одговарајућег система командовања немогуће је на прави начин водити рат.

Колико ја могу да проценим, Петреус је учинио три ствари. Најпре је изменио мисију – од убијања што је могуће већег броја побуњеника у мисију заштите људи. Друго, он је ставио много већи акценат на HUMINT (обавештајни подаци који долазе од људског извора) у односу на обавештајне податке који се добијају уз помоћ технологије. Треће, њему је јасно да (цитирају Филипа II, оца Алек-

НЕЗАВИСНОСТ КОСОВА

□ *Било би веома нереално када бисмо покушали да избегнемо питање Косова. Чак и уколико осећања оставимо по страни, нека питања још остају отворена: Шта је по вама разлог због којег су САД тако тврдоглаво настојале на отцепљењу Косова? То би могао бити први корак у новом процесу, макар када је Европа у питању, где су баскијски званичници већ изјавили да је пример Косова пут којим желе да крену? Да ли увиђате на који начин би то могло да утиче на Израел?*

– За мене, као и за велики број људи, политика САД у вези са тим питањем представља загонетку.

Дан након проглашења независности Косова, слушао сам госпођу Рајс како тврди да случај српске покрајине неће представљати преседан. Она, наравно, није ни најмање у праву. Широм света последице би могле бити далекосежне. Ово се не односи само на нас у Израелу већ и на неке делове САД.

сандра Великог) тамо где не може да прође војска, магарац натоварен златом, обично може.

Несумњиво је да Петреус и његови војници добро одрађују посао. У исто време, окрећући се директно људима и заобилазећи ирачку владу, са сваким даном он ту владу чини све мање релевантном. Резултат тога је да још није јасно ни да ли ће Американци моћи да окончају тај „хируршки захват“ у јулу 2008. године, не говорећи о томе да ли ће икада бити у стању да рат успешно приведу крају.

□ *Да се вратимо питању важности личности. Једна од последица Другог либанског рата била је и повлачење генерала Дана Халуца са места начелника Генералштаба Израелских одбрамбених снага. Колико је озбиљно било његово лично лоше вођење рата – или уопштено Израелских одбрамбених снага? Шта је у суштини био основни проблем у вези са ратом који је произвео такву горку озлојеђеност међу Израелцима?*

– Проблеми Израелских одбрамбених снага, који су дошли до изражаја у Другом либанском рату, веома су озбиљни. Међутим, они могу бити сажети у једну реченицу: уколико се бориш против некога ко је слаб – и ти на крају постанеш слаб. Ово се односи на било коју игру, од фудбала до шаха. Зашто не и на рат?

Израел се бори против слабог противника од времена избијања прве палестинске интифаде 1987. године. Сада је маца дошла на вратанца. Да ли ће моћи да се поправи такво стање док траје окупација територија, остаје да се види.

□ *Војни аналитичари у Србији били су запрепашћени одређеним јаким сличностима између израелске ваздушне кампање током Другог либанског рата и кампање НАТОа против Југославије 1999. године, нарочито када је реч о њиховој неефикасности. Да ли бисте могли да упоредите те две кампање?*

– И да и не, као што господин Перес (Шимон Перес, председник Израела) има обичај да каже.

Као што знате, током прва четири дана у Либану, Израелске ваздушне снаге су биле изузетно ефикасне. Пошто су на располагању имале одличне обавештајне податке, уништили су готово све Хезболахове пројектиле великог домета (100 километара). Као поређење, као што знате, током Заливског рата из 1991. године, 1.800 ваздухоплова НАТОа је недељама покушавало да лоцира ирачке самододне ракетне лансере, али нису успеле да погоде ниједан.

Оно што се затим догодило јесте друга прича. Међутим, није поштено кривити израелско ваздухопловство. Једноставно је било превише мета и оне су биле веома ситне и покретне. Овде постоји сличност са кампањом на Косову 1999. године. У оба случаја прави проблем је био страх од губитака, који је спречио употребу пешадије и изазвао продужење рата.

□ *У оба случаја привидно слабији непријатељ је уништио веома софистицирано наоружање. Војска Југославије је 1999.*

оборила невидљиви F-117, а 2006. Хезболах је готово уништио израелску корвету класе Са'ар 5 „Ханит“ и елиминисао педесет и два тенка, укључујући ту и неколико меркава 4. Ово друго је изведено углавном наоружањем руске производње и од тог тренутка, ако се узме у обзир и руска подршка иранском нуклеарном програму, изгледа као да се Москва вратила на Блиски исток. Веома често можете чути да се вратила политици СССР-а. Шта Ви мислите о томе?

– На неки начин то је тачно. На Блиском истоку, као и било где другде, Русија чини све што може како би придобила пријатеље и утицала на људе, што би се рекло.

Међутим, постоје и разлике. СССР се протезао до Црног мора. Руске садашње границе умногоме су налик Русији из 1700. године. СССР је имао 270 милиона становника, Русија има 160 милиона, са тежњом пада тог броја. Треба да проведете само 48 сати у Москви да бисте видели да Русија, у суштини, нема индустрију, ништа што би могла да продаје ван својих граница. Њени једини извозни производи су енергија и сировине, чија су тржишта изузетно нестабилна. Осим своје војне индустрије, Русија представља неку врсту гигантске Саудијске Арабије.

Уз помоћ Русије или без ње, изгледа да је Иран одлучан у намери да се придружи нуклеарном клубу. С друге стране, веома су изражени ставови у Израелу да би требало, уз помоћ Америке или без ње, спречити Иран да то учини, на сличан начин како је то учињено и са Ираком 1981. године?

НАПОЛЕОН И КАЛУЗЕВИЦ

□ Изгледа да Иран заиста јесте одлучан у намери да се придружи нуклеарном клубу. Зар и ви не бисте били да сте као Иран окружени са четврт милиона америчких војника?

– Ја лично сматрам да ће нуклеарни Иран довести до стабилне равнотеже терора између њега и Израела. Међутим, ми у Израелу имамо обичај, да се изразим библијски, да сенке планина видимо као планине. У међународним извештајима стоји да се израелско ваздухопловство обучава за напад. До њега може доћи.

□ Изгледа да Иран представља плодно тле за стратеге и да ће се многи од њих окренути људима попут Вас у потрази за неким одговорима. Да ли знате за неки случај када су ваши радови заиста – на неки начин – утицали на неке одлуке на бојном пољу?

– Уколико мислите на то да ли су ми се људи са највиших места који доносе одлуке обраћали за помоћ, онда је одговор позитиван.

НАТО, ИЗРАЕЛ И МИР НА БЛИСКОМ ИСТОКУ

Велики број Израелаца био је скептичан у вези са тим да ли НАТО још увек има мисију. Ово се показало очигледним у пролеће 1999. године, када је Алијанса започела нападе из ваздуха против Београда због спровођења репресије на Косову.

Међутим, ово није место за расправе о томе да ли је операција снага Алијансе била оправдана или не. Довољно је рећи да су гледишта многих Израелаца, укључујући ту и тадашњег министра спољних послова Ариела Шарона, који је чак објавио и чланак о тој теми, била обојена њиховим виђењем догађаја у бившој Југославији током Другог светског рата. То је био разлог што велики број Израелаца, не само што није подржавао интервенцију НАТОа већ је саосећао са Србима.

Када је почео Други палестински устанак у јесен 2000. године, у коме је било много жртава, неки су чак отишли и корак даље. Они су се запитали шта би се десило када би и они једног дана пожелели да више не играју у рукавицама, већ да се са тероризмом обрачунају једном заувек. Да ли би у том случају НАТО покушао да поступи на исти начин као што је то учинио у случају Србије?

(NATO Review, зима 2005)

Међутим, питање наводи на погрешан закључак. Да ли бисте судили о Клаузевицу на основу тога колико му се пута Наполеон обратио за савет? Наравно да не бисте. Међутим, када бисте отворили неки од данашњих водећих часописа, као што су Journal of Strategic Studies (Часопис за стратешке студије) и International Security (Међународна безбедност), видели бисте да се Клаузевицово име помиње у просеку педесет пута више у односу на име Наполеона.

Штавише, када помислимо на Наполеона, видимо га на начин на који га је видео Клаузевиц. Да бисмо утврдили да ли је то тачно, покушајте да напишете историју о Наполеону која не почива на идеји да је рат продужетак политике, а да су најважнији елемент у њему битке. Уколико можете да избегнете Клаузевица на тај начин, онда можете урадити било шта.

□ Када бисте могли да данашњим Наполеонима, начелницима генералштабова и министрима одбране, дате савет како да формирају сопствене стратеге и стратегије, какав би он био? Са ким би требало да разговарају и где би требало да шаљу своје официре да уче?

– Вероватно не постоји само један одговор на ово питање. Много тога зависи од циљева и околности у којима се нека земља налази.

Међутим, ја бих им поручио следеће. Потрудите се да ваши официри буду факултетски образовани. Потрудите се да, поред војног образовања, они стекну увид и у неку другу област или области – официр који није ништа друго до официр је лош официр. Потрудите се да факултет буде најбољи могући и да његови студенти могу да послуже као пример, у супротном – све што ураде биће протраћено. И коначно, користите награде и казне како бисте студенте научили да озбиљно схватају свој посао, а не само као вежбу у каријери.

То су једноставне идеје, али верујте ми, оне се више крше него што се примењују.

□ Они које је заинтересовао Ваш одговор могу нешто више да сазнају о тој теми уколико почитају вашу књигу Образовање официра: од војног професионализма до неприменивости (The Training of Officers: From Military Professionalism to Irrelevance). Међутим, питање на којем тренутно радите, како се и зове Ваша нова књига, јесте Култура ратовања (Culture of War). Шта то, заправо, значи?

– То се односи на све што Клаузевиц и његови „реалистички“ поштоваоци не помињу. Од ритуала чина објаве рата до оних којима се рат завршава, од ратних боја на телима племенских ратника до данашњих маскирних „тиграстих одела“, од богато украшеног бронзаног древног оружја до данашњих цртежа на предњем делу борбених авиона (такозвана „nose art“), од екстазе битке до многобројних врста ратних игара које људи воле да играју, од закона ратовања до споменика који су подигнути у његову славу. Ова књига полази од становишта да је ова култура, ни у ком случају споредна, од виталне важности за ток ратовања, и да ће се сила која је не поштује и не негује, на крају распасти.

□ Да се вратимо Балкану деведесетих година двадесетог века. Та несрећа би требало да представља плодно тле за студију о култури ратовања или макар бескрајан низ варијација половичне или потпуно непостојеће културе ратовања?

– Где не постоји култура ратовања, једини резултат могу бити дивље хорде (остале три солуције су бездушне машине, мушкарци без грудног коша и феминизам). Као што знате, ја сам у књизи споменуо рат у бившој Југославији као један од примера у којем су дивље хорде на делу. Ја то посматрам на следећи начин – како је време текло, све стране су се све мање суздржавале и како је рат одмицао оне су на неки начин постајале све мање ефикасне, тако да је напослетку један једини напад снага НАТОа био довољан да све то приведе крају. Надам се да сам се током истраживања и писања свог извештаја приближио истини онолико близу колико то један историчар може да уради. ■

Јован ЂУЛИБРК

Превела Јелена ВЛАЈИЋ